

Eugenia Gurin-Loov (1922-2001)

Kuidas see oli...

Käsikiri autori märkusega: „*Ilmus 25 aprillil 1998 ajalehes „Sõnumid“, lühendatult (ilma minule teatamata)*“.

1940. aasta juunis okupeeris N. Liit Eesti. Euroopas käis juba Teine maailmasõda, mis algas teatavasti 1. septembril 1939. Nädal varem, 23. augustil leppisid kahe totalitaarse suurriigi välisministrid kokku Eesti "üleandmise" osas N. Liidule. See kokkulepe sai nimeks Molotov-Ribbentropi pakt ja seda hoiti saladuses. Eesti jäi kahe totalitaarse riigi tohutute veskikivide vahele. Saksamaa "kinkis" Eesti N. Liidule, N. Liit omakorda Saksamaale Poola ja teisi Euroopa riike. Et Saksamaa andis N. Liidule Eesti okupeerimiseks oma õnnistuse, sellest millegipärast ei räägita.

Niisiis marssis juunis 1940 Eestisse sisse Punaarmee. Temaga koos tulid nõukogude riigiametnikud, parteitöötajad ja repressiivorganid. Viimased hakkasid kohe tööle täistuuridega: vahistati "kapitaliste", poliitikuid, haritlasi, Eesti riigi ametnikke, ministerid ja isegi president. Repressioonid kulmineerusid 14. juunil 1941 — massilise küüditamise päeval. Olgu mainitud, et küüditati mitte ainult eestlasi, vaid ka venelasi (valged emigrandid) ja juute. See on teine seik, mida kiputakse unustama. Küüditatute hulgas oli ligi 500 juuti (kokku elas tol ajal Eestis umbes 4500 juuti). On täiesti selge, et repressioonide tõttu nõrдинud eestlaste suhtumine nõukogude võimu oli täiesti negatiivne. Pageti metsa, mindi põranda alla.

Kaheksa päeva pärast küüditamist algas sõda natsliku Saksamaa ja bolševistliku N. Liidu vahel. N. Liit kuulutas okupeeritud Eestis välja mobilisatsiooni. Osa meestest allusid riigivõimu diktaadile, osa hoidsid mobilisatsioonist kõrvale. Osa aga, nagu näiteks ka juudi noormehed, tahtsid võidelda natsismi ja natside vastu.

Tol ajal võidukas *Wehrmacht* okupeeris juba juuli-septembri vältel Eesti. Paljudele eestlastele, kes nõukogude repressioonidest olid nõrдинud, näis, et Eestisse on saabunud omakasupüüdnud vabastajad. Kuid need "vabastajad" tulid omakorda oma repressiivaparaadiga — neil oli kaasas SD ja *Gestapo*. Loodi ka Eesti repressiivorganeid, näiteks Julgeolekupolitsei (nn. Jupo), mis

töötas Saksa SD juhtimisel. Täpselt samamoodi, nagu nõukogude okupatsiooni aastal olid Eestis kehtinud nõukogude seadused, hakkasid nüüd kehtima Saksamaa seadused, sealhulgas nn. Nürnbergi seadused, mida rakendati juutide suhtes.

Kahjuks ei saanud või ei tahtnud **kõik juudid** Eestist põgeneda, ligi 1000 inimest jäi natside meelevalda alla. Otsekohe algas juutide vahistamine ja mõrvamine. Minu poolt koostatud mõrvatud juutide nimekirjas on 929 nime. Mõrvati vanu, haigeid ja lapsi. Kokku mõrvati 101 last ja noorukit, kelle sünniaasta jääb vahemikku 1923-1941. Kaks nooremast last olid paarikuused, sündinud 1941. aastal. Kõige vanemad mõrvatud olid üle kaheksakümne ja neid oli kokku üheksa.

Poliitiliste vaadete tõttu represseriti aga ka eestlasi. Kui moodustati Eesti SS-Leegion, astusid sinna bolševike vastu suunatud vihavaenu tõttu vabatahtlikult paljud eesti mehed. Ajalooline fakt on see, et leegioni (mis kuulus Waffen-SS koosseisu) moodustasid kaks massimõrvarit. Prof. Rein Helme oma saatesõnas Harri Rendi raamatule "Ma jäin ellu" (Tallinn, 1997) väidab küll, et "...maailmakuulsaks sai *Reichsführer* Henrich Himmler..." — ajalooline tegelane, kellega lugeja kohtub mainitud raamatu lehekülgedel. Jah, Himmler on tõesti maailmakuulus, ta on läinud ajalukku kui mees, kelle Nürnbergi rahvusvaheline tribunal mõistis surma inimvastaste tegude eest. Kas Harri Rendi raamatu kasuks võib tõesti pidada säärase "kangelase" tutvustamist eesti lugejale? Kahjuks oli ta aga SSi ülemana *Waffen-SSi*, sealhulgas ka Eesti SS-Leegioni ülemjuhataja. Eesti mehed, kes tahtsid võidelda bolševike vastu ja Eesti vabaduse eest, tõmbasid selga *Waffen-SSi* mundri.

Kerkib huvitav küsimus: kas sõjamees saab valida, millist käsku ta täidab (leides, et see vastab tema eesmärgile) ja millise käsu ta jätab täitmata (kuna sellel ei ole tole eesmärgiga midagi ühist). Vastus on paraku ühene: muidugi ei ole sõjamehel säärast vabadust. Ja tuligi eesti meestel osaleda aktsioonides, millistel ei ole midagi ühist ei bolševikevastase võitluse ega Eesti vabadusega. Ühel säärasel aktsioonil peatub oma raamatus "Ma jäin ellu" Harri Rent. Autor kirjeldab järgmist seika leegioni elust. 1943. aastal, kui leegion oli väljaõppel Poolas "Heidelaagris", saadeti ta II pataljoni. Kui ta teenistuskohta päralt jõudis, pani teda jahmatama, et pataljoni barakid olid peaaegu tühjad. Edasi loeme (lk. 55-56): "Kus siis mehed on? Sakslasest pataljoni-Spiessilt sain teada, et mehed on "in Judeneinsatz". Tohoh, mis jama see siis veel on. Mõne päeva möödudes saabusid kompaniid oma lahinguülesandelt tagasi. Selgus, et neid oli viidud umbes 40 km Debicast läänes asuva Tarnowi linna lähistele

ülesandega võtta linn piiramisrõngasse ja mitte kedagi läbi lasta. Sakslased olla andnud juutidele tähtaja, mis ajaks nad peavad tänavale ilmuma. Väga tõenäoliselt selleks, et neid siis deporteerida KZ-i. Etteantud tähtaja möödumise järele alanud politsei üksuste poolt majade läbiotsimine. Öösel olevat meie poiste juurde linna piiril tulnud nii naisi kui mehi palvega neid läbi lasta, mida meie mehed sageli ka teinud. Tasutud poistele nende risk ja heategu kuld- ja briljantsõrmustega, üks sell olla isegi terve riidekanga kaasa vedanud. Ei näinud, ei tea, aga niisugused olid jutud.

Kas kirjeldatu on tõesti lahinguülesanne? Kas "Judeneinsatz" ja rikastumine süütute inimeste aitamise arvel on tõesti aateline tegu ja teenib Eesti vabaduse eesmärki?

Kirjutan sellest nii pikalt selle tõttu, et tahan näidata, et SSi mundris mees pidi täitma SSi käske. SSi deviisiks oli "truudus". Truudus kellele? Loomulikult Saksamaale, SSile, tema ideoloogiale, tõekspidamistele, Hitlerile. Kahtlemata pakub suurt huvi küsimus, mis on tegelikult vägagi põhimõtteline: mis oleks juhtunud siis, kui sõja oleks võitnud hitlerlik Saksamaa? Kas ei ole äärmine naiivsus arvata, et võidukas Saksamaa oleks andnud Eestile iseseisvuse? Paljuütlev on selles suhtes natside aruanne tegevuse kohta ajavahemikus juulist 1941 kuni 30. juunini 1942, mille on koostanud Julgeolekupolitsei ja SD komandör "Generalbezirk Estlandis", Tallinnas 1. juulil 1942, asukohaga Antoniusberg 16. Aruande osas "Idapoliitika põhimõttelised küsimused" on kirjutatud järgmist. Pealiini kuulub see, "et sakslased juhivad ja eestlased haldavad. Sellega oli Rosenberg nõus, teised saksa juhid aga mitte." Lõigus "Sakslaste käitumine Eestis" loeme: "Eestlased on sakslaste jaoks liigi¹ poolest sugulusrahvas". (Eesti Riiklik Arhiiv. Fond R-819, n.1, s.12. Autori tõlge saksa keelest.) Kas see ennustab vabadust Eestile?

Ma ei kahtle selles, et Eesti SS-Leegionis teenisid aatelised, ausad ja julged mehed. Ma ei kahtle selles, et nad uskusid, et võitlevad, kannatavad ja surevad oma kodumaa, Eesti eest. Ma ei arva, et kõik Eesti SS-Leegionis teeninud ja võidelnud eestlased olid natsid. Kuid nad liitusid kuritegeliku organisatsiooniga, SSiga, mida juhtis massimõrvar Himmler, nad tahes tahtmata võitlesid ja surid natsliku Saksamaa eest. Nende sügav traagika seisneb selles, et nad olid kahe totalitaarse süsteemi ohvrid.

Meie ees seisab vastamata küsimuste ja probleemide lai ring. Need rasked, traagilised aastad nõuavad hoolikat ajaloolist uurimist ja analüüsi. Lühikesed,

¹ Väljendus „liik“ kuulub rassistliku teooria valda.

pealegi emotsioonidest kantud ajaleheartiklid võivad küll need küsimused esile tõsta, aga ilma Teise maailmasõja sündmuste objektiivse ja kaine käsitlemiseta (millele peavad eelnema ajaloo-uuringud) ei kao ka Eesti ühiskonnas eksisteerivad pinged, ei lõpe kahel pool rindejoont võidelnud eesti sõjameeste konfrontatsioon, ei saa anda objektiivset hinnangut sündmustele. Kas ikka veel ei ole saabunud aeg rääkida avameelselt, ausalt, rahulikult, ilma emotsioonide ja solvanguteta kõigest sellest, mis sõja ajal on sündinud Eestis, Eestiga ja eestlastega? Kas see ei aitaks kaasa vanemasse põlvkonda kuuluvate inimeste hingerahu saavutamisele ja sellele, et eestlaste noor generatsioon mõistaks ajaloosündmusi õigesti. Me ei tohi lasta tekkida olukorda, kus noorte jaoks muutuvad kangelasteks Hitler ja Himmler. Meie peame ära hoidma selle, et noored hakkavad pidama üheks "sajandi suurkujuks" (nagu pakkus välja ajaloolane Hillar Palamets oma samanimelises raadiosaadete sarjas) natsiliku ideoloogia loojat Alfred Rosenbergi, kelle rahvusvaheline tribunal mõistis surma. Ajaloosündmuste ning nende tagajärgede õige mõistmine noorema põlvkonna poolt annab lootust, et see, mis sündis Teise maailmasõja ajal Eestiga ja Eestis, enam kunagi ei kordu.

Eugenia Gurin-Loov

P.s. Samasugune objektiivne analüüs ja hinnang tuleb anda ka sündmustele Eestis, mis on aset leidnud N. Liidu okupatsiooni ajal.

Artiklis on avaldatud ainult isiklikud vaated ja seisukohad.

Eugenia Gurin-Loov
Tallinn EE0001
Veerenni 1-17
Tel.: 6461 777